

колючого дроту. Боровся з фашистами в партизанському загоні, а потім в лавах Червоної армії з боями дійшов до Кенігсберга. Після війни весь час працював викладачем. Добре пам'ятаю, що з допомогою О. Т. Федоренко з фашистського полону втекли уродженці Київської області Іван Ващенко, Іван Козир (пізніше загинули на фронті), Андрій Косточенко, Леонід Башинський та Іван Любиченко з Житомирщини. Багатох прізвищ воїнів я не запам'ятав, але знаю, що життям ці люди зобов'язані Одарці Трохимівні".

Усі її діти, онуки не зрадили настановам своєї мами, бабусі. Вони продовжують жити працею, мистецтвом. Усі дуже гарно співають, вишивають. Тож чи не в сім'ї формується світобачення людини, чи не з родинного коріння починається розвиток особистості. Протиріччя були й будуть. Це основа життя. І яким би не був напрям (національним чи патріотичним), а може, це складові громадянського виховання, все одно потрібен фундамент, на якому буде триматися моральне вдосконалення людини. Потрібно, щоб кожний студент, долучившись до дослідження родинного дерева, знав життєвий шлях своєї сім'ї. Хто, як не сім'я, рідні стимулюють стати кращим, надихають на впевненість у собі. На яких же прикладах навчатися, як не на своїх, родинних?

А що ж до правнуків нашої героїні Одарки Федоренко, то чи не загубилися вони у щій круговерті? А це вже ви, шановні, вирішуйте самі. Одарка Пилипівна Федоренко - моя прабабуся. Я впевнена, що насіння її людяності проросло надійно. Інше питання, щоб не розгубити це надбання мені й передати своїм дітям та онукам.

ЕВТУШЕНКО А. В.

**"ОСТАВШИМИСЯ ЛЕЖАТЬ НА ПОЛЕ БОЯ"
СТАЛО МЕНЬШЕ
(О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОНОТОПСКОГО ГОРОДСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО
ОБЪЕДИНЕНИЯ "ПОСЛЕДНИЙ РУБЕЖ" В 2012 г.)**

Читая боевые документы периода Великой Отечественной войны, касающиеся безвозвратных потерь Красной Армии первых месяцев войны, зачастую наталкиваешься на простую, на первый взгляд, формулировку определения судьбы человека - "остался лежать на поле боя". Перелистывая и перечитывая значительное количество донесений о безвозвратных потерях, порой просто перестаешь обращать внимание на главное значение этих слов: "остался лежать"! Ведь со временем, когда волей судьбы будут обнаружены останки того, кто "остался лежать", он, скорее всего, останется неизвестным...

Как известно, безымянных солдат не бывает, есть солдат - неизвестный. У каждого солдата есть имя, только мы его, порой, не знаем. А для матери, отца, жены, детей, родных он навсегда останется известным, пускай даже "оставшись лежать на поле боя". Количество погибших в боях за Конотопщину в годы Великой Отечественной войны до сих пор остается неизвестным. Не смотря на многочисленные, на первый взгляд, полные списки тех, кто отдал

свои жизни на поле боя, защищая (в сентябре 1941 г.) или освобождая (в сентябре 1943 г.) наш город и наш край от фашистских захватчиков, тем не менее, эти данные являются далеко не точными в определении действительного количества потерь. Особенно это касается периода 1941 г.

Конотопской городской общественной организацией "Последний рубеж", главной целью деятельности которой является изучение истории боевых действий на территории Конотопского р-на Сумской обл. в период Великой Отечественной войны, поиск незахороненных останков воинов Красной Армии, погибших в боях за Конотопщину, установление их личностей. За период 2006-2011 гг. найдены незахороненные останки 20 военнослужащих РККА. Личности 10 установлены, 10 - остаются неизвестными.

В 2012 г. КГОО "Последний рубеж" в ходе исследований, проводимых в полосе обороны 3-го воздушно-десантного корпуса 40 А Юго-Западного Фронта (сентябрь 1941 г.), и в полосе наступления подразделений 143-й стрелковой дивизии 60 А Центрального Фронта (сентябрь 1943 г.) найдены не захороненные останки 16 военнослужащих РККА.

Село Лызогубовка Конотопского р-на Сумской обл. (полоса обороны подразделений 5-й ВДБр 3-го ВДК 40 А в сентябре 1941).

В середине мая 2012 г. к одному из магазинов г. Конотопа прибыла машина с песком. Во время разгрузки машины в песке были обнаружены кости левой руки и левая лопатка человека, граната Ф-1, два магазина винтовки СВТ, фляга, индивидуальный медицинский пакет военнослужащего РККА. 19.05.2012 г. поисковики КГОО "Последний рубеж" провели исследование в месте находки - песчаный карьер, находящийся в 0,5 км восточнее с. Лызогубовка. В результате исследования были обнаружены поврежденные во время работы экскаватора останки военнослужащего РККА, при них: ремень кожаный поясной солдатский, пуговицы гимнастерки с изображением пятиконечной звезды с серпом и молотом внутри (2 шт.), компас Адрианова, противогаз, элементы знаков воинского различия военнослужащего РККА - четыре треугольника с эмалью малинового цвета (два на усиках, два на гайке). По состоянию теллой ткани под креплениями треугольников можно говорить о расположении их на двух разных петлицах попарно (соответственно воинское звание погибшего - сержант). Личность погибшего не установлена.

Можно предположить, что погибший принадлежит к одному из подразделений 5-й воздушно-десантной бригады 3-го воздушно-десантного корпуса 40 А, которая в сентябре 1941 г. вела на этих рубежах тяжелые оборонительные бои.

6 октября 2012 г. на Мемориале Славы с. Хижки Конотопского р-на останки неизвестного солдата преданы земле.

Село Прилужье Конотопского р-на Сумской обл. (полоса обороны подразделений 6-й ВДБр 3-го ВДК 40 А в сентябре 1941).

Неожиданной кульминацией тактического мероприятия военно-исторической реконструкции "Дорогами 1941-го", проводимого 13-15 июля в черте сел Жолдаки, Новомугин, Прилужье, Хижки, стало обнаружение забытого

братского захоронения солдат Красной Армии, погибших в боях за Конотопщину в сентябре 1941 г.

Направляясь на дневку к берегу Сейма, остановившись в с. Прилужье напоить лошадей, реконструкторы услышали рассказ местных жителей о боях в этой местности в 1941 г.: "На лугу за селом, в копнах сена, прятали наших раненых солдат. Узнав об этом, немцы подожгли копны, а потом, смеясь, расстреливали разбегающихся и расплозающихся раненых "как куропаток". Убитых сбросили в братскую могилу на лугу".

17-18 июля поисковики КГОО "Последний рубеж" провели исследование в месте предполагаемого захоронения, в местности, называемой "Бычок" или "Остров", находящейся в 1,5 км северо-восточнее центра с. Прилужье. В месте предполагаемого захоронения была проложена траншея размером 1х3 м. На глубине 1,8 м, друг на друге, кто лицом вниз, кто вверх, кто на боку, вперемешку лежали останки 14 военнослужащих РККА.

При погибших обнаружены: пуговицы гимнастеров (12 шт.) и шинелей (15 шт.) с изображением пятиконечной звезды с серпом и молотом внутри, пуговицы костяные (7 шт.) и кожаные (5 шт.) с нижнего белья, фрагменты кожаных (3 шт.) и брезентовых (3 шт.) поясных ремней, прорезиненные клапаны (2 шт., предназначение не определено), фрагменты зеркала (2 шт.), кружка эмалированная зеленого цвета, противогазы (2 шт.), ботинки красноармейские (1 п.), шнурки кожаные (ботиночные), пряжки "Ш"-образные прорезные (8 шт.). При одном погибшем обнаружен вскрытый медальон. Личности погибших не установлены.

Можно предположить, что в братскую могилу были сброшены тела военнослужащих 6-й воздушно-десантной бригады 3-го воздушно-десантного корпуса 40 А, которая в сентябре 1941 г. вела на этих рубежах тяжелые оборонительные бои.

6 октября 2012 г. на Мемориале Славы с. Хижки Конотопского р-на останки 14-ти неизвестных солдат преданы земле.

Село Хижки Конотопского р-на Сумской обл. (направление наступления подразделений 143-й сд 60 А в сентябре 1943).

30.07.2012 поисковики КГОО "Последний рубеж" провели исследование на территории усадьбы жительницы с. Хижки Дорошенко Марии Андриановны (1920 г. р.), находящейся на ул. Козырева. В месте предполагаемого захоронения, указанном Дорошенко М. А., была проложена траншея размером 1х2 м. На глубине 1 м обнаружены останки военнослужащего РККА. Скелет сориентирован головой на юг, руки скрещены в области живота, при нем: пуговицы костяные (3 шт.) с нижнего белья, ремень кожаный брючный, на груди, в районе левого кармана, насадка к шомполу.

Из воспоминаний Дорошенко М. А. о погибшем: "Наші солдати зайшли в село, стали на постой. Командира звали Михайло Григорович, фамілії не знаю. Всі його називали Григоровичем. У них була станція (рація, радіостанція - А. Е.). Налетіли два німецькі літаки, почали бомбити. Командир і ще один солдат загинули відразу. Їх поховали на сусідньому дворіці у вишеньках. Одного

солдата ранило в живіт. Три дні ми його з моєю мамою виховували, але він помер. Він розповідав про себе. Звали його Ігор, фамілію і звідки він - казав, але я вже не помню. Говорив, що його батько загинув у Севастополі, два брати загинули на Дніпрі (1941 г. - А. Е.), осталась дома одна мати. Говорить - "Наверно, ми з нею так і не побачимось!" Йому було років 18 чи 19, молодий, дуже красивий. Поховали його на межі біля яблуні. Після війни хотіли його забрати перепоховати, але ми з мамою не дали, бо він наш, наче родич".

6 жовтня 2012 г. на Меморіалі Слави с. Хижки Конотопського р-на останки невідомого солдата предані землі.

МАТВІЄНКО А. А.

ХАЙ НЕ ЗГАСАЄ ПАМ'ЯТЬ!

Ім'я українського письменника-романіста, майстра історичної прози Олександра Олександровича Соколовського - нашого земляка, на превеликий жаль, маловідоме сучасному читачеві.

Народився Олександр Соколовський 8 вересня 1895 р. в м. Конотоп на Чернігівщині в будинку № 48 по вул. Волочаєвській (колишня вул. Мисаківська) в родині дрібного урядовця. Щодо року народження письменника існують розбіжності. У різних виданнях до 1991 р. вказується рік народження 1896, а у довіднику "На порозі смерті", що побачив світ у видавництві "Радянський письменник" у 1991 р., вказано дату 1895 р. На цій даті наполягала і донька письменника Зінаїда Олександрівна.

Отримавши початкову освіту в Конотопі, молодий Сашко Соколовський з 1904 р. по 1914 р. вчиться в Чернігівській гімназії. У Чернігові він познайомився з родиною М. М. Коцюбинського, а на його "суботах" він знайомиться і спілкується з революційно настроєною молоддю, зокрема П. Тичиною, Ю. Коцюбинським, В. Примаковим та ін. Це мало певний вплив на його світогляд та літературну творчість, бо саме на цю пору припадають його перші літературні спроби. У 1914 р. Олександр Соколовський, блискуче закінчивши гімназію, вступає до юридичного факультету Київського університету. Та обдарованому юнакові не судилося стати юристом. У 1915 р. за друкування і розповсюдження прокламацій проти війни його з групою інших студентів юридичного факультету заарештовують, а військово-польовий суд засуджує на п'ять років каторги. Він потрапляє до Саратовського каторжного централу.

Через два роки після Лютневої революції він повертається до Чернігова. Тут він одружується на Тетяні Гуриній, випускниці Чернігівської жіночої гімназії. У 1918 р. у них народилася донька Зінаїда. У 1918 р. за промову на мітингу проти присутності німецько-кайзерівських військ на Україні його було арештовано і кинуто до концтабору на Пінських болотах. Там він захворів на тяжку недугу - сухоти. Спроба втечі завершилася невдало. Його ловлять, катують і ув'язнюють до Брестської в'язниці. Революція в Німеччині принесла йому визволення. Повернувшись до Чернігова, Олександр лікується і працює в кооперативних установах Чернігівської губернії. Починає писати художні твори.